

[T] **EEN PASPOORT VOOR DE WERELDLITERATUUR.
TIEN JAAR PASSAPORTA IN BRUSSEL**

Het internationale literatuurhuis PassaPorta in Brussel bestaat tien jaar. In een decennium tijd groeide de organisatie uit tot een mondiaal gewaardeerd centrum voor alle aspecten van het internationale schrijverschap. Tijd voor een terugblik – en een blik op de toekomst.

In de tien jaar sinds de start in 2004 heeft PassaPorta een vaste stek veroverd in het Brusselse cultuurlandschap. Gelegen in de Dansaertstraat, het kloppende hart van hip Brussel, ontving de organisatie in het afgelopen decennium een indrukwekkende stoet auteurs uit binnen- en buitenland. De naam PassaPorta lag voor de hand: er is de overduidelijke verwijzing naar *paspoort*, altijd handig in een huis met een internationale uitstraling. Maar volgens waarnemend directrice Ilke Froyen klinkt de naam ook als een uitnodiging om het huis binnen te stappen, *passer la porte*, de lange gang door, naar de lichte ruimte achterin waar de boekhandel gevestigd is en de kleinere activiteiten plaatsvinden. Voor lezingen van grote publiekstrekkers gaat PassaPorta buitengaats, richting Flagey of Beursschouwburg.

De kiem voor PassaPorta is midden jaren negentig gelegd door Paul Buekenhout. Wanneer hij in 1997 een eerste editie van het literaire stadsfestival Het Groot Beschrijf op poten zet, ligt het landschap voor dergelijke projecten in Brussel zo goed als braak. “In die periode was er zelfs nog geen sprake van een Vlaams Fonds voor de Letteren”, zegt Sigrid Bousset, tot september 2014 aan het roer bij PassaPorta en vandaag literair adviseur van Vlaams cultuurminister Sven Gatz. Verschillende kleine initiatieven opereren naast elkaar, maar een overkoepelende literaire organisatie bestaat niet. Met de oprichting van de vzw Het Beschrijf, die in eerste instantie de organisatie van het festival beheert, komt daarin verandering. Algauw groeit het idee om een waar literatuurhuis op te richten in het hart van de Europese hoofdstad. Vanaf het begin zijn de initiatiefnemers ervan overtuigd dat PassaPorta een internationaal perspectief moet hanteren. “Dat past het best bij de stad”, zegt Froyen. “PassaPorta is gemaakt op maat van Brussel.”

Die internationale blik zorgt er ook voor dat

het literatuurhuis al vanaf het begin een bicommunautaire samenstelling heeft: onder de paraplu van PassaPorta gingen oorspronkelijk de Nederlandstalige organisatie Het Beschrijf en de Franstalige partner Entrez Lire schuilen. In een land als België, waar culturele aangelegenheden de bevoegdheid zijn van de respectievelijke taalgemeenschappen, is zoiets allesbehalve vanzelfsprekend. “Er is lang over vergaderd, maar het was een principiële keuze”, zegt Buekenhout. “Vanaf het begin wilden we duidelijk maken dat we alle literaturen van de wereld wilden ontvangen. Dan kon je jezelf niet tegelijkertijd opstellen als eentalig Nederlands of Frans. PassaPorta moest minstens bicommunautair zijn.” In 2013 is de structuur van PassaPorta vereenvoudigd. Voortaan gaat het literatuurhuis door het leven als één organisatie. De raad van bestuur bestaat uit Nederlandstaligen en Franstaligen, en heeft ook een gedeeld voorzitterschap.

Een andere pijler, en een belangrijk uithangbord voor de organisatie, is de fraaie boekhandel op de gelijkvloerse verdieping. De meertalige PassaPorta Bookshop biedt een uniek, internationaal assortiment aan. De samenstelling van dat aanbod ligt vast in een charter: zo moet de boekhandel werk aanbieden van de auteurs die in PassaPorta hun opwachting maken, en is duidelijk bepaald dat de Bookshop voor alles een literaire boekhandel is: hier geen kookboeken of biografieën van bekende Vlamingen.

En hoe is de band met Brussel, een spreekwoordelijk “moeilijk lief”? Vinden de Brusselaars in hun diversiteit ook de weg naar het huis dat zo prat gaat op die veelkleurigheid?

“Dat we aandacht besteden aan de taaldiversiteit en programma’s bieden in verschillende talen tegelijk, blijft bijzonder. De meertaligheid die zo eigen is aan Brussel zit in ons DNA”, zegt Froyen. Buekenhout is het met haar eens. “Brussel is de stad van het grote verschil, en dat proberen we tot uiting te brengen. We koesteren niet de ambitie om alle 1.1 miljoen Brusselaars te bereiken. We mikken op al wie geïnteresseerd is in literatuur en verhalen in de brede zin van het woord. PassaPorta is een literatuurhuis, geen gemeenschapscentrum.” Froyen vult aan: “Onze band met Brussel is geen kwestie van ‘we zweven boven de stad en we zweven hier

goed’. Er wordt echt nagedacht over andere manieren om het publiek te bereiken. De literatuur is een kunstvorm met een eigen code, waartoe sommigen gemakkelijker toegang hebben dan anderen. Het gegeven ‘verhalen vertellen’ is veel krachtiger en herkenbaarder voor meer mensen.”

Ook Sigrid Bousset zegt dat het centrum de Brusselaars weet te vinden: “Het gaat om vijftig of meer programma’s per jaar, zowel in PassaPorta als op locatie in Flagey of Bozar, en telkens voor een publiek van enkele honderden toeschouwers. Het mooie aan het Brusselse publiek is dat je de meertaligheid ook echt aantreft in de zaal.”

De auteurs staan centraal en worden met grote regelmaat uitgenodigd voor een residentie, waaruit dan weer nieuw werk ontstaat dat een podium vindt, bijvoorbeeld tijdens het tweejaarlijkse PassaPorta Festival, waarbij tientallen auteurs uit binnen- en buitenland naar Brussel afzakken.

Maar in zijn tienjarige bestaan heeft PassaPorta meer gedaan dan alleen auteurs een podium bieden. De organisatie wil aandacht schenken aan alle aspecten van het vertellen. In het PassaPorta Lab wordt nagedacht over nieuwe vormen van vertellen. Hieruit kwamen initiatieven voort als een dichters- en een vertalerscollectief, *Vers Brussel* (poëzie op locatie) en *Brussels in shorts* (Brussel gevat in korte stripverhalen). In een huis dat prat gaat op meertaligheid, kan aandacht voor het lot van de vertaler niet uitblijven. In 2009 vertaalde dat engagement zich in PETRA, een Europees platform voor de literaire vertaling, dat dan weer resulteerde in een reeks aanbevelingen om het economische statuut van vertalers te verbeteren. Bezoekers van PassaPorta-activiteiten zullen overigens merken dat bij elke vertaling consequent de namen van de vertalers worden vermeld.

In 2009 resulteert de verzamelde knowhow in een tour de force: na het debacle van het verdrag van Lissabon, waarmee tevergeefs werd geprobeerd een “Europese grondwet” in het leven te roepen, besluit PassaPorta dat de Europese dichters misschien wél kunnen slagen waar de politiek faalt. Het startschot voor het project *Europese grondwet in verzen* is gegeven: dichters uit alle landen van de EU, maar ook zeventig vertalers gaan aan de slag met teksten in dertig talen, van Berbers tot Fries. De voorstelling van het ambitieuze project in Flagey geldt als een

De Russische schrijver Michail Sjisjkin in PassaPorta.

hoogtepunt uit de geschiedenis van PassaPorta.

Bij het tienjarige jubileum komt PassaPorta ook met een overzichtsboek waarin binnen- en buitenlandse stemmen aan het woord komen over de rol van de literatuur in de samenleving. Veel gebundelde teksten, waaronder openingslezingen van het PassaPorta-festival, verschijnen hier voor het eerst integraal. Het tweede deel van het boek bevat een thematische selectie van de sterkste passages uit het ontzaglijke archief van audio- en video-opnames dat het literatuurhuis in de loop der jaren opbouwde. Het overzichtswerk is samengesteld door Piet Joostens en verschijnt zowel bij de Nederlandse uitgeverij De Geus als bij de Franstalige Impressions Nouvelles.

In de toekomst ligt de focus op het uitbouwen van het auteurspodium, de residentiewerking en het laboratorium. Op het PassaPorta Festival in maart 2015 worden meer dan honderd auteurs verwacht. Dat alles met een resolute internationale focus, wars van een politiek klimaat waarin de *repli sur soi* terug is van weggeweest. “Onze opzet verandert niet, wij hebben steeds duidelijke keuzes gemaakt”, zegt Ilke Froyen. “Maar wanneer de maatschappelijke tegenstellingen op de spits worden gedreven, valt dat meer op.”

MICHIEL LEEN

www.passaporta.be, het vijfde PassaPorta Festival duurt van 26 tot 29 maart 2015.